

Kutatási szükségletek a kanadai könyvtárügyben

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Könyvtártudományi kutatás

Jóllehet a cikkben ismertetett, 30 egyetemi könyvtárra kiterjedő felmérő kérdőívre a vártnál jóval kevesebben válaszoltak, mindazonáltal, akik vették a fáradságot a válasza, igen széles körű egyetemi könyvtári kutatási tevékenységről számoltak be, a költséghatékonysági elemzések-től és értékelési technikáktól kezdve annak vizsgálatáig, hogy néhány könyvtárvezető miért nem szimpatizál magával a könyvtártudományi kutatással. A cikk ismerteti a válaszok által felfedett 14 kutatási területet.

(Autoref. alapján)

92/004

EAST, Harry: Givers and receivers: studies on the financing of research in British library and information science = *Int.J.Inf.Lib.Res.* 2.vol. 1990. 3.no. 159-165.p. Bibliogr. 5 tétel.

Akik adják, és akik kapják: tanulmányok a brit könyvtár- és információtudományi kutatások finanszírozásáról

Alapítvány; Könyvtártudományi kutatás; Statisztika [forma]; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A szerző a British Library Research and Development Department (BLRDD) 1989/1990 évi kutatási pályázatait tanulmányozza, és az eredményeket összehasonlíttja korábbi vizsgálatainak eredményeivel. Jóllehet a későbbi tanulmány közvetlenül nem hasonlítható össze a korábbiakkal, mindazonáltal, ami a pályázatok nyerteseit illeti, jelentős tendenciákra derül fény.

(Autoref.)

Információgazdálkodás (information management)

92/005

MANN, Hans-Dieter: Keine Angst vor Informationsorganisation = *Nachr.Dok.* 42.Jg. 1991. 3.no. 199-203.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

Nem félünk az információszervezéstől...

Információszerzés

A dokumentációs központoktól elvárt szolgáltatásoktól egyre kevésbé várják el az egyéni szükségleteknek megfelelő információk terjesztését, ugyanis az új információs és kommunikációs technológiák mindenütt egyéni lehetőségeket kínálnak az információk gyűjtésére, kidolgozására és terjesztésére. De még a technológiai tökéletesség sem tudja a káoszt megakadályozni, erre csak a szervezés képes. A könyvtári szakirodalomban napvilágot látó kutatási eredményeket ezért egyre inkább a tájékoztatás és a kommunikáció megszervezéséhez segítséget nyújtó információknak kell tekinteni.

(Autoref.)

Lásd még 17

KÖNYVTÁR ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Általános kérdések

92/006

MOORE, N[ick]: How fortune can be opposed: the development of information policies. (Key-note address to the FID Seminar on Information

Policy, London, 9-10 July 1990.) = Int.Forum Inf.Doc. 16.vol. 1991. 1.no. 3-5.p. Bibliogr. 6 tétel.

Hogyan küzdhetünk sorsunk ellen; a tájékoztatási politika alakítása

Állami irányítás; Információipar; Könyvtárpolitika; Tájékoztatási politika

Az információpolitika mai felfogásunk szerint tartalmazza mindazt, ami az információval és annak a társadalomban való hasznosításával kapcsolatos. Annak ellenére, hogy az információpolitika határai egyre inkább szélesednek, megvalósítására vonatkozóan makacsul tartja magát az a nézet, amely szerint szükség van egy központi koordináló szervre, amelynek az volna a célja, hogy mindazt megvalósítsa, ami az átfogó információs rendszer számára a legjobb, megszüntetné a kettősséget és betöltené a hézagokat. Eltekintve attól, hogy egyetlen kormány sem lenne képes az ehhez szükséges pénzt előteremteni, két alapvető akadály van annak, hogy egy ilyen mindenható szerv hatékonyan tudjon működni. Az egyik az információpolitikai témák sokfélesége, a másik pedig a központi irányítással való szembenállás, amely a pluralista társadalmak alapvető jellemzője.

Az információs és kommunikációs technológiák kettős hatása, hogy egyfelől információs igényt ébresztenek, másfelől eszközül szolgálnak ezen igény kielégítésére. Ennek eredményeként olyan társadalmak jönnek létre, amelyekben állandóan nő azon területek köre, ahol információpolitikai reakcióra van szükség ahhoz, hogy alkalmazkodni tudjunk az információfelhasználás változó mintáihoz. Néhány információpolitikai téma törvényhozói ellenőrzést igényel. Példaként azon országokat említhetjük, amelyek törvényben biztosították a személyes adatok védelmét. Más esetben a szerzői jogot kell adaptálni az információtechnológia új formáihoz. Más területen a kormányoknak mint legfőbb információgyűjtőknek és -feldolgozóknak kell kidolgozniuk az információ adásvételével kapcsolatos szabályokat. A társadalom egészében is növekszik az igény, hogy a társadalom minden tagja legalább alapszintű információkezelési készségek birtokába juthasson.

A pluralizmus világszerte uralkodó politikai rendszerré válik. Az ilyen rendszerekben a kormány feladata nem az irányítás és az ellenőrzés, hanem az, hogy a társadalomban szerveződő különböző érdekcsoportokkal tárgyalások útján megegyezésre jusson. A kormány politikája akkor sikeres, ha ezen érdekcsoportok között konszenzus és együttműködés jön létre. Ez általában rendkívül bonyolult, mivel a csoportok egymással szembenálló érdekeket képviselnek. Ez az oka, hogy a pluralista társadalmak kormányzása igen nehéz feladat.

A döntéshozatal és a vezetés legújabb modellje, amelyet az ötvenes évek végén alakítottak ki, abból indul ki, hogy a kormány nem hoz mélyreható intézkedéseket, hanem rövidtávú intézkedések sorozatát hajtja végre. Az intézkedések általában válságmegoldó célú lépések sorozataként jelennek meg. Az információpolitikával kapcsolatban állók feladata olyan „informált légkör” teremtése, amelyben a kérdések világosan felismerhetők. Ahhoz azonban, hogy másokat tájékoztathassunk, magunknak is jól tájékozottnak kell lennünk. A kérdések megértése után kommunikálnunk kell a többi emberrel. Általános célunk az legyen, hogy befolyást gyakoroljunk az információpolitika fejlődésére minden olyan téren, ahol döntéshozatalra kerül sor.

(Kürti Lászlóné)

Nemzeti könyvtárügy

92/007

GREGULETZ, Alexander: The time ahead – Realität und Zukunftsentwicklungen in der Literatur- und Informationsversorgung in den USA = Buch Bibl. 43.Jg. 1991. 4.no. 334-346.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

Az USA-beli szakirodalmi és információellátás jelene és jövője

Gépi könyvtári hálózat; Könyvtári rendszer; Tanulmányút

A könyvtári és tájékoztatási szolgáltatások téren az amerikai könyvtárügy egy minőségi előre-

ugrás küszöbén áll, sőt, néhány területen már meg is tette ezt. A „jövő elektronikus országútja” reális elképzelés. Az otthoni mikroszámítógépek lehetővé teszik a lakosság számára, hogy különféle adatbázis-szolgáltatásokat vegyenek igénybe: a közkönyvtárak ingyenes CD-ROM termékeket kínálnak; az online könyvtári hálózatok együttműködnek egymással, és kölcsönösen segítik egymást minden szinten; a könyvtárak – még hétvégeken is – telefonos referenz-szolgálatot nyújtanak; könyvtári rádióadók sugároznak egész nap. Sok olyan könyvtári szolgáltatás van, amelyek a mindennapi élet területein szolgáltatnak információkat, a legkülönbözőbb használói csoportok számára. A „Második Fehérházi Konferencia a Könyvtári és Tájékoztatási Szolgáltatásokról” a még megoldatlan problématerületekre kísérel meg megoldásokat találni. Mindezen fejleményekről Dr. Alexander Greguletz, a Kelet-Berlini Egyetem könyvtáros iskolájának professzora számol be, aki az U.S. Information Agency meghívására egy négyhetes tanulmányúton vett részt az Egyesült Államokban.

(Autoref.)

92/008

DIETZE, Joachim: Die Automation amerikanscher Bibliotheken aus der Sicht deutscher Bibliothekare = ABI-Tech. 11.Jg. 1991. 2.no. 113-121.p.

Res. angol nyelven

Német (volt NDK-s) könyvtárosok benyomásai az amerikai könyvtárgépesítésről*Gépesítési kérdések -általában; Tanulmányút*

A jelentés egy csoport volt NDK-beli könyvtáros egyesült államokbeli tanulmányútját ismerteti. A könyvtárosok a könyvtárautomatizálás területén kívántak tapasztalatokat gyűjteni. A Kongresszusi Könyvtárral kezdve a következő könyvtárakat tanulmányozták: National Library of Medicine, Library of the Northwestern University in Evanston (Ill.), Chicago Public Library, az Amerikai Könyvtáros Egyesület központja, University of Wisconsin Library in Madison, az University of Wisconsin in Milwaukee könyvtáros iskolája, a Washington Library Network (Lacey,

Wash.) központja, az University of Washington könyvtára, Atlanta Fulton Public Library, New York Public Library és az University of Columbia (New York) könyvtára.

(Autoref.)

92/009

INKOVA, Ljudmila – OSIPOVA, I.: Librarianship in the USSR: the reality of transformation = IFLA J. 17.vol. 1991. 2.no. 115-127.p.

Res. francia, német és spanyol nyelven.

Könyvtárügy a Szovjetunióban: az átalakulás valósága*Jogsabály -könyvtárügyi; Könyvtárügy*

Az IFLA 57. Tanácsulése és Általános Konferenciája (Moszkva, 1991. aug. 18-24) alkalmából a szerzők áttekintik a szovjet könyvtárak és könyvtárügy átszervezésére irányuló tervezett változtatásokat. Közreadják az 1984-ben életbe lépett szabályzatot a szovjet könyvtárügy szervezetéről, és az ennek nyomán elért eddigi eredményeket. Ismertetik az összes könyvtártípus tevékenységét, különös tekintettel azokra, amelyeket a használók igényeinek megfelelően fejlesztettek ki.

(Autoref.)

92/010

ZOLPER, Nadia: The consequence of glasnost = Libr.J. 116.vol. 1991. 9.no. 44-49.p. Bibliogr. 25 tétel.

A glásznosztj következményei*Bibliográfiai számbavétel; Cenzúra; Könyvkiadás és könyvkereskedelem; Könyvtárügy*

A kelet-európai és szovjet átalakulás áremelkedéssel járt, továbbá a hagyományos terjesztési csatornák megszűnését és a bibliográfiai ellenőrzés fellazulását eredményezte, és ezzel igencsak megnehezítette a beszerzést. A korábbi egycsatornás külkereskedelmi rendszerben az amerikai

és nyugat-európai könyvtárak nyugati közvetítők segítségével szerzeményeztek. Az 1985-től meghirdetett glásznoszt nem állt meg Gorbacsov eredeti célkitűzéseinél, hanem a cenzúra teljes elhalásával végződött. A sajtószabadság a kiadókat versenyhelyzetbe kényszerítette, még akkor is, ha továbbra is állami tulajdonban maradtak és részleges állami támogatást élveznek. A külföldi terjesztéstől minden állami támogatást megvontak, így a megrendelőknak kemény valutában kell fizetniük, és ez az előfizetési díjat jelentősen megemelte. Többszörözödtek a papírárak és a nyomdaköltségek is. A szovjet kiadók népszerű (korábban betiltott) művek csillagászati áron való piacra dobásából igyekeznek valamit behozni ebből. Nemcsak a hivatalos kiadók, hanem az olyan információtermelők, mint pl. a tudományos akadémia is elvesztették a támogatásukat, és így vagy irreálisan magas áron kényszerülnek kiadványt készíteni, vagy külföldi kiadó veszi át a tevékenységüket (az MTA esetében pl. az Elsevier).

Fennáll annak a veszélye is, hogy továbbra is magasabb lesz a kiadványok kemény valutában megállapított ára a rubel áránál, és megvásárolhatatlanná válnak a nyugati könyvtárak számára. A terjesztés fórumai szétestek, az új vállalatok még nem alakultak meg, vagy hamarosan tönkrementek. A piac jelenleg kaotikus, a kiadást, a szép számú kalózkodót is beleértve, csak a rövid távon realizálható haszon érdekli. A kiadás kuszasága rányomja a bélyegét a bibliográfiai ellenőrzésre is, amiből számos dokumentum kimarad. A „nem hivatalos” vagy „független” kiadványokat a szovjetek mind az előzetes, mind a kiadást mintegy két évvel lemaradva követő nemzeti bibliográfiai számbavételből kihagyják. Ha netán mégis sikerül tudomást szerezni egy dokumentumról, jószerevével lehetetlen beszerezni, pl. azért, mert a nemzetközi terjesztésért felelős cég nem veszi fel a katalógusába.

Ez a helyzet azért is súlyos a nyugati könyvtárak számára, mert valószínű, hogy megnőtt az érdeklődésre számot tartó művek mennyisége. Sajnos éppen a kelet-európai és a szláv anyagban érdekelt felsőoktatási könyvtárak költségvetése csökken, holott éppen a megnövelt forrásokkal tudnának valamennyire gondoskodni az állomány színvonalának megőrzéséről. E helyzetben segíthetnek valamit a cserekapcsolatok és a személyes látogatások, tárgyalások.

(Orbán Éva)

92/011

IGUMNOVA, N.P.: The bibliographic scene in the USSR = Int.Cat.Bibl.Cont. 20.vol. 1991. 3 [2].no. 19-21.p. Bibliogr. 8 tétel.

Bibliográfiai helyzetkép a Szovjetunióban

Bibliográfiai számbavétel; Nemzeti bibliográfia

Amíg az 1970-es években a szovjet könyvtárak, különösen a közkönyvtárak indexelő munkájukat tekintve a marxista-leninista ideológia ügynökségeiként működtek a szovjet hatalom kezdetétől, ma a tudományos és ajánló indexek tartalmukban és gyűjtőkörükben alaposan megváltoztak. Számítástechnikai fejlesztésükben is a modern technikák és technológiák alkalmazására törekednek. Az országot 1987 óta sújtó gazdasági válság, amely napjainkban is mélyül, új utak keresésére ösztönöz: pl. marketing tevékenység, díjhoz kötött szolgáltatások a bibliográfia területén is.

A bibliográfiai kiadványok rendszere – amely felöleli a publikált és a nem publikált hazai dokumentumok valamennyi és a külföldön megjelentek néhány típusát – alkotja a különböző bibliográfiai tevékenységek és az ország állami tudományos és műszaki információs rendszerének alapját, és ezek össz-szövetségi központjaiban testesült meg. A központokhoz szakinformációs intézetek és könyvtári-bibliográfiai ügynökségek tartoznak.

A *kurrens nemzeti bibliográfia* központjai a Szovjetunióban az össz-szövetségi Könyvkamara és a tagköztársaságok könyvkamarái, amelyek a nyomtatott kiadványok bibliográfiai számbavételét látják el, „Letopis” sorozatokban, évkönyvek és nyomtatott katalóguscédulák formájában.

A *retrospektív nemzeti bibliográfia* a nagyobb könyvtárak és könyvkamarák feladata. A központi magot az orosz könyvek központi katalógusa képezi az Állami Lenin Könyvtár, az Állami Nyilvános Könyvtár, a Leningrádi Tudományos Akadémia Könyvtára és az össz-szövetségi Könyvkamara gondozásában. Ehhez járulnak még a különböző nemzeti gyűjtemények anyagai.

Szakkönyvtárak látják el a hazai és a külföldi tudományos és műszaki irodalom dokumentációs feldolgozását és indexelését, retrospektív témabibliográfiákat állítanak össze. Az általános gyűjtőkörű tudományos könyvtárak főleg inter-

diszciplináris jellegű tudományos index-segédleteket publikálnak. Megjelentetnek az önképzést segítő ajánló bibliográfiákat, jegyzékeket a szakmunkások számára.

1985-1986 választút elé állította a bibliográfiai tevékenységet. Két rendelet látott napvilágot: az egyik a szovjet könyvtárosképzésről (1984), a másik a könyvtárak bibliográfiai tevékenységéről (1987). Ezek lényege az, hogy az eddigi kaotikus helyzetet meg kell változtatni, a munkákat az együttműködésre és a koordinációra kell alapozni. Ennek érdekében az elkövetkező évekre maguknak a bibliográfiai központoknak kell tudományos alapon kidolgozniuk új koncepciójukat az együttműködésre és munkamegosztásra, a technikai fejlesztésre, az elektronikus publikálásra.

Ilyen tervet dolgozott ki az Össz-Szövetségi Könyvkamara. 1983-tól a Kamara csak a könyvekről és a brosúrákról tudott elektronikus úton kurrens információt szolgáltatni, amelyhez 1988-ban mindössze 3 szervezetnek volt hozzáférési lehetősége. A rekordok MEKOF formátumban készültek, amelyet a világpiac nem fogad, de nemsokára befejeződik az UNIMARC formátum használatba vétele. Profitot remélnék az adatbázisok széleskörű használatától, a papírkidadások csökkenésétől, a szolgáltatott információk mennyiségi növekedésétől és minőségük javulásától. Fenntartják viszont a katalóguscédula szolgáltatást. Nagy súlyt helyeznek a marketing tevékenységre, aminek célja a vállalkozás üzleti alapra helyezése. Ez azonban a következő súlyos kérdéseket veti fel: milyen mértékben fogja támogatni az állam a bibliográfiai központokat?, mennyire lesznek függetlenek a központok üzleti szempontból?, a szabad információs piac magas árait el tudják-e viselni az aluldotált könyvtárak, amelyek tájékoztató tevékenységüket ezen szolgáltatásokra kéne építsék?...

Az Állami Lenin Könyvtár fejlesztési terve teljes mértékben állami támogatásra épül, s valamennyi modern technika alkalmazását magába foglalja, de fenntartja a hagyományos eszközöket és módszereket is mindaddig, amíg a fogadó könyvtárak fel nem tudnak zárkózni.

A szakajtóban folytatott viták tükrében nyilvánvaló, hogy a 70-es évek tudományos műszaki információs rendszerének alapelveit revidálni kell, s ki kell alakítani a nemzeti információs politikát a tudományos információ területén, következőképpen a bibliográfia területén is. Az államnak kell betölteni a vezető szerepet a törvények

kidolgozásában, garantálva a teljes rendszer harmonikus fejlődését az össz-szövetségi bibliográfiai központok részvételével akár kereskedelmi, akár non-profit érdekeltségűek. E feladat megoldása a jövő ügye.

(Berke Barnabásné)

92/012

VAN BORM, Julien: Library automation in Belgium in 1990 = Program. 25.vol. 1991. 3.no. 241-249.p.

A könyvtáratomatizálás helyzete Belgiumban, 1990-ben

Gépi könyvtári hálózat; Integrált gépi rendszer; Számítógépesítés

Belgiumban 1990-re valamennyi egyetemi könyvtár és a nagyobb szakkönyvtárak részben vagy egészben automatizálták tevékenységeiket. Az 1960-as és 70-es években alapított egyetemeken a cédulakatalógusok retrospektív konverziója is megtörtént, ami a többi nagykönyvtár esetében most van a figyelem középpontjában. Valamennyi nagyobb könyvtár képes MARC-kompatibilis rekordok használatára, illetve szolgáltatására. Címleírásaikat az AACR-2 alapján készítik, az ISBD szerint jelenítik meg, bár ez az online olvasói katalógusok esetében nem mindig érvényes.

A Királyi Könyvtár (Royal Library, Brüsszel) egyelőre saját fejlesztésű online rendszerével dolgozik (NEWWAVE), de fontolgatja, hogy annak továbbfejlesztése helyett egy kész rendszert szerez be.

A LIBIS-hálózatba, amelyben a DOBIS/LIBIS online integrált könyvtári szoftvert használják, 11 könyvtár és intézmény 100 tagkönyvtára tartozik. Az integrált rendszer valamennyi könyvtári tevékenységet támogatja, és minden tagkönyvtár önállóan kezelheti saját helyi adatait a központi rendszeren belül. A központi katalógus több mint 1,6 millió tételt tartalmaz, amelyet mintegy 250, a LIBIS hálózathoz csatlakoztatott célterminálról, számos egyéb terminálról és PC-ről lehet elérni. Ugyancsak lekérdezhető a kb. 2 millió tételes LC MARC könyvek bibliográfiai adattára. A szervezet a Leuven-i Katolikus Egyetem keretén belül működik, de mind a vezetői tanácsban, mind a fel-

ügyelő bizottságban képviselik magukat a hálózat tagjai, hogy a rendszer integrítását biztosítsák. A LIBIS-hálózat jelenleg partnereket keres egy európai OSI hálózat létrehozásához.

Belgiumban a második legnagyobb szakkönyvtári hálózat az 1986-ban az Antwerpeni Egyetemi Könyvtárban felállított *VUBIS-Antwerp*. A VUBIS-2 szoftvert a Brüsszeli Egyetemi Könyvtárban és a hollandiai Eindhoveni Műszaki Egyetem Könyvtárában fejlesztették ki. A hálózatban ma 6 könyvtár 20 helyen működő részlegei dolgoznak. Az integrált rendszer, hasonlóan a DOBIS/LIBIS-hez, támogatja a könyvtári funkciókat, de ezek közül a gyarapítási alrendszert csak 1991 elején vezették be, a folyóiratkezelőt pedig 1991 közepére tervezték. Központi katalógusuk 600 ezer tételes, és 170 célterminál van hozzákapcsolva, de a helyi hálózatok útján ennél lényegesen több a hozzáférési lehetőség. Az „infokiosk” adatállomány általános adatokat szolgáltat a kutatási tevékenységekről, az egyetemi életéről, a tömegközlekedésről és más hasznos tudnivalókról.

A hálózatot az Antwerpeni Egyetem tanácsa irányítja egy a tagkönyvtárak könyvtárosaiából és számítástechnikusaiból felállított operatív bizottság segítségével.

A többi automatizált egyetemi könyvtár jelenleg nem tartozik a fenti két hálózatba, de többen használják önállóan a DOBIS/LIBIS-t vagy a VUBIS-2-t, s tervezik a csatlakozást vagy önálló hálózat kiépítését.

A Tudománypolitikai Minisztérium tervezi egy X.25-ös, 65 Kbit-es, TCP/IP és X.25 szoftverrel működő hálózat kiépítését a nagyobb egyetemek között, amelyet a könyvtárak feltehetően ingyenesen használhatnak majd, ily módon kötve össze rendszereiket. A VUBIS-Antwerp és a LIBIS-hálózat csatlakoztatása már a tesztfázisban van.

A *közkönyvtárak gépesítése* másként alakult az északi flamand, és másként a déli, francia területen, bár mára a nagyobb közkönyvtárak mindegyikének van az újabb beszerzéseiről automatizált katalógusa és kölcsönzési rendszere, néhányban pedig online integrált rendszer működik.

A flamand közkönyvtárakban a két kitüntetett szoftver a DOBIS/LIBIS és a VUBIS, de más, kulcsrakész szoftvereket is terjesztenek. COI néven hoztak létre hálózatot, hogy a 6 központi

közkönyvtár központi katalógust tudjon működtetni.

A francia területen Mons, Liège, Nivelles és Brüsszel központi közkönyvtárai vezetnek az automatizálásban, különböző nagyságú gépeken különböző szoftverek alkalmazásával. A rekordok közös csereformátuma a UNIMARC, katalógizálási szabványuk a francia AFNOR Z 44.073. Használják az ETO-t és a párizsi Bibliothèque nationale RAMEAU tézauruszát. Ezek biztosítják a kapcsolatot Franciaország és a francia ajkú belgák között.

Belgiumnak 3 nagyobb számítógépes központi katalógusa van, az Antilope, a CCB és a VLACC. Az Antilope 62 szakkönyvtár kurrens időszaki kiadványait tartalmazza (36 ezer cím, 85 ezer állományi adat), CD-ROM kiadását is tervezik, feltehetően a CCB-vel közösen. A CCB, a könyvek központi katalógusa már megjelent CD-ROM-on, és két lemezen kb. 2,7 millió könyv tételleit tartalmazza. A flamand terület online központi katalógusa a VLACC, 6 központi könyvtár 1975 óta beszerzett könyvéről, 150 folyóirat 8 ezer cikkéről, 10 ezer Braille könyvről tájékoztat. Megjelent már CD-ROM-on és szelektált mágnesszalag-szolgáltatásra is felkészült.

A fejlesztő könyvtárosok közül néhányan egyetlen hálózat gondolatával foglalkoznak, mások az önálló rendszerek nyílt összekapcsolásával, ami valószínűleg összhangban van az ország jelenlegi helyzetével, politikai és közigazgatási rendszerével valamint a pénzügyi lehetőségekkel.

(Berke Barnabásné)

92/013

Education and libraries = Scand.Public Libr.Q. 24.vol. 1991. 2.no. 2-31.p.

Oktatás és könyvtárak: skandináv helyzetkép. (Tematikus szám, 9 cikk.)

Felnőttoktatás; Iskolai könyvtár; Jogszabály-könyvtárügyi; Kettős funkciójú könyvtár; Közművelődési könyvtár; Oktatás információellátása

A könyvek központi szerepet játszanak az oktatási rendszerekben. Olvassuk a tankönyveket, és információkeresésre, a zárthelyik megoldásá-

hoz referenz-műveket és sokféle egyéb, könyv formátumú dokumentumot használunk.

Ezek az anyagok mind az oktatási intézmények könyvtáraiban, mind a közművelődési könyvtárakban rendelkezésre állnak. E két típusú könyvtár között a skandináv országokban különféle együttműködési formák alakultak ki, a körülményektől és az erőforrásoktól függően. Dániában, amely sűrűn lakott és nagy iskolái vannak, az iskolai könyvtárak igen magas színvonalat képviselnek. Ezzel ellentétben Finnországban a lakosság sokkal elszórtabb – több iskolában száznál kevesebb diák tanul, s az iskolai könyvtárak is sokkal szerényebbek. Ezen iskolák tanulóinak igényeit a közművelődési könyvtárak elégítik ki. A skandináv országokban az ún. integrált könyvtár is ismert: ebben ugyanazon könyvtár iskolai és közművelődési könyvtári feladatokat is ellát.

Az iskolákban vagy a főiskolákon a könyvtári szolgáltatások megtervezése és nyújtása aránylag jól definiálható feladat, hiszen az oktatási módszerek és a tanulók száma évekkal előre ismertek. Az olyan oktatási intézményekben azonban, mint amilyenek pl. a szabadegyetemek és más, rugalmasabb oktatási rendszerek, a könyvtár sokkal nehezebb feladatok előtt áll. Az oktatás az országban sok helyen, elszórtan folyik. A diákok száma az oktatást nyújtó intézmények méreteihez képest magas, a tantárgyak évente változnak, a vizsgákhoz szükséges könyvek rendelkezésre bocsátása nem kis problémát jelent.

Az oktatás információellátása napjainkig erősen könyv-orientált tevékenység volt. Ma viszont a közkönyvtáraknak biztosítaniuk kell a hozzáférést az elektronikus információkhoz is. Az adatbázisok használata gyorsan terjed. Az oktatási módszerek kifejlesztésével párhuzamosan a könyvtári szolgáltatásokba azokat a multimédia termékeket is be kell vonni, amelyek rendeltetése a felhasználandó irodalom kiszélesítése, a tanulás segítése.

A közművelődési könyvtár fő felelőssége a művelődés információellátásának széles spektrumán belül az, hogy az ismeretszerzés egyéni igényeit kielégítse. Hogy mennyire képes támogatni a vizsgákra irányuló tanulmányokat, az munka- és erőforrás-megosztás dolga, amit lehet országos szinten is befolyásolni, pl. pénzügyi irányítással, de a részletekbe menő megvalósítást végső soron helyi szinten kell megoldani.

(Novák István)

92/014

ROSENQVIST, Kerstin: Bibliotek pa entreprenad = Kirjastolehti. 84.vuo. 1991. 4.no. 132-134.p.

Res. angol nyelven

A könyvtárak „kvázi privatizálásának” kérdései Finnországban

Könyvtárügy; Térítéses szolgáltatás; Vállalkozás

Könyvtártörténeti jelentőségű eseménynek számított a skandináv országokban, amikor a közép-svédországi Åre városa úgy döntött, hogy a könyvtári szolgáltatásokkal a Nordic Library Development, Inc. vállalatot bízza meg, szerződési feltételek mellett. Finnországban az első reakció az volt, hogy ilyesmi ebben az országban a köz-könyvtári törvény miatt lehetetlen lenne. Ennek ellenére gondosan figyelni és tanulmányozni kell a svédországi fejleményeket, mert Finnország is azon a ponton van, amikor a közszolgáltatások, ill. azok minősége a magán-szolgáltatásokkal való összehasonlítás fényében, a demokrácia és a polgárok egyenlősége gondos tanulmányozás tárgyát képezi.

A szerződés nem egyenlő a privatizációval. A Nordic Library Development könyvtárpolitikai célokkal és megfelelő szakmai látásmóddal rendelkezik, ami a magánvállalatok esetében nem mindig van így. A profit azonban – valamilyen formában – mindkét vállalkozástípus céljai között szerepel. A szerződésbe foglalt célok nagyjából ugyanazok, mint a városi könyvtáréi, de egy ponton megszegik a finnországi elveket: az ingyenes szolgáltatások kiegészítéseként a lakosság „rovására” profitszerző tevékenység is folytatható. Mielőtt a szerződéses vagy a magán-könyvtárak elterjedéséhez szabad utat adnánk, néhány kérdést feltétlenül meg kell vizsgálni:

- szükség van-e a szerződéses, ill. a magán-könyvtárakra akkor is, ha a jelenlegi könyvtárakat racionalizálják és átszervezik?

- ellátható-e szerződéses alapon az iskolai könyvtárak?

- megengedhető-e, hogy magánvállalatok egy olyan intézményt használjanak, amely közpénzekből épült?

- mi fog történni az igényesebb-értékesebb irodalommal vagy az egyéb, kisebb érdeklődésre számot tartó anyagokkal?

- hol marad a demokrácia és az állampolgárok egyenlőségének elve az információ- és élményszerzés terén?

(Autoref.)

92/015

MYLLYLA, Riitta: Viron vieraina = Kirjastolehti. 84.vuo. 1991. 6.no. 208-210.p.

Res. angol nyelven

A könyvtárügy helyzete Észtországban

Könyvtárügy

Az első észtországi közművelődési könyvtárat 1552-ben hozták létre Tallinban, az ország első egyetemét pedig 1632-ben alapították Tartuban. Ennek könyvtára volt az első, amelynek anyagát szisztematikusan raktározták, s használatának feltételeit szabályzatban rögzítették. Az egyetem működése egy ideig szünetelt, de 1802-ben újra beindult.

A kultúra mindig is széles körűen jelen volt Észtország mindennapi és politikai életében, így az irodalom jelentőségét a gondolatok megőrzésében és közvetítésében soha sem kérdőjelezték meg. Ennek ellenére manapság több probléma akadályozza a kiadói tevékenységet és az irodalom jövőjét – természetesen mindezt a gyermekirodalom is megszenvedi. A kiadók régi szovjet rendszere már több mint egy éve nem fogad kéziratokat, s egy kiadandó könyv átfutási ideje minimum három év. A kiadók legnagyobb gondja a papírhiány, ezért az észti írók követelik, hogy a papírt „stratégiai erőforrásnak” tekintsék.

A „peresztrojka” előtt az észti könyvtárakban nem lehetett hozzájutni a független észti köztársaság idején kiadott könyvekhez, az 1917 után megjelent külföldi könyvekhez, és a külföldön kiadott észti könyvekhez. 1988 óta azonban minden könyv hozzáférhető, és nagy változások vannak folyamatban az észti könyvtárügyben. A könyvtárak valóban városi könyvtárak lesznek, a költségeket pedig egyenlő mértékben fedezi a helyi és a központi kormányzat. A városi könyvtárak függetlenek lesznek, a regionális könyvtárak pedig állománygyarapítási központként fognak működni.

A könyvtárosképzés Észtországban egyrészt egy hároméves könyvtárkezelői tanfolyamon, másrészt a tallini tanárképző főiskolán történik, ahol a hallgatók könyvtártudományi master's diplomát szerezhetnek. A tanárképző főiskola tanrendjét rövidesen átszervezik: a könyvtártudomány, ill. a tudományos tájékoztatás és bibliográfia oktatása céljából két külön részleget hoznak létre.

A könyvtárosi fizetések meglehetősen alacsonyak: a tanárok és az orvosok jobban keresnek, mint a könyvtárosok, a legnagyobb fizetéssel pedig a mérnökök és a taxisofőrök rendelkeznek.

Az Észti Könyvtáros Egyesületet (BLA) 1923-ban alapították, 1928-ban csatlakozott az IFLA-hoz. 1941-ben tevékenysége megszakadt, de 1988-ban lehetővé vált az újraalapítás és az IFLA-hoz való újracsatlakozás. A könyvtárosok száma kb. 3000, akik közül már 700-an beléptek az újonnan induló egyesületbe, s a tagság száma egyre növekszik.

(Autoref.)

92/016

HARTLEY, R.J. – TROHOPOULOS, I.: Information technology in Greek libraries: problems and prospects = Program. 24.vol. 1990. 4.no. 333-342.p. Bibliogr. 13 tétel.

Információtechnológia a görög könyvtárakban: problémák és kilátások

Információtechnológia; Könyvtárügy; Számítógépesítés

HARTLEY, R.J. – TROHOPOULOS, I.: Information technology in Greek libraries: an update = Program. 25.vol. 1991. 3.no. 251-256.p. Bibliogr.

Információtechnológia a görög könyvtárakban: új fejlemények

Információtechnológia; Számítógépesítés

1990 márciusában és áprilisában a szerzők a British Council és a görög oktatásügyi minisztérium támogatásával görögországi tanulmányúton vettek részt. Az elsődleges cél az információtechnológia közkönyvtári felhasználásának tanul-

mányozása volt, és ennek eredményeként ajánlások benyújtása az Európai Közösség Bizottságának egy könyvtáru automatizálás-fejlesztési program beindítására. Mivel a közkönyvtárakat nem célszerű elszigetelten vizsgálni, a látogatók programjában egyéb könyvtártípusok is szerepeltek, így a nemzeti könyvtár és néhány egyetemi könyvtár is.

1990 novemberében egy athéni információ-technológiai konferencia kapcsán a szerzők újabb látogatást tettek néhány görög könyvtárban, s így alkalmuk volt felmérni az év eleje óta bekövetkezett fejlődést. Az első út jelentésében ismertetik a görögországi könyvtári rendszer felépítését, irányítási, jogi és pénzügyi kereteit, bemutatják a könyvtárosképzés helyzetét, valamint az információtechnológia nagyobb mértékű elterjedését gátló tényezőket. A második útról beszámoló jelentés ugrásszerű gépesítési fejlődésről számol be – a továbbiakban ezt ismertetjük röviden.

Ami a *közkönyvtárakat* illeti, a jelentés kiemelten foglalkozik a 100 ezer kötetes thesszaloniki városi könyvtárral, amely egy saját fejlesztésű rendszert használ. Adatbázisába párhuzamosan vizik be az új és a régi katalógusadatokat. A gépektől idegenkedő olvasókra gondolva a rendszerrel katalóguscédulákat is nyomtatnak, aminek természetesen az a hátránya, hogy ezeket be kell sorolni. A tervek szerint a katalogizálás gépesítését a kölcsönzés automatizálása fogja követni. Több más közkönyvtár is használ mikroszámítógépeket, de nem rendszerben, hanem speciális alkalmazásokra, pl. szövegszerkesztésre, költségvetési kalkulációkra stb.

A *nemzeti könyvtár* számítógépesítési fejlesztésében is érzékelhető a haladás: befejezték az év elején még folyamatban lévő gépesítési megvalósíthatósági tanulmányt, és 1990 végén kiadták a görög nemzeti bibliográfia 1989-es kötetét.

A *felsőoktatási könyvtárak* gépesítésében a krétai egyetemi könyvtár jár az élen:

- INGRES néven egy saját fejlesztésű integrált rendszert vezettek be;

- a londoni King's College rekordjainak a fogaadására a latin karektereket görögre transliteráló programot írtak;

- a MARC formátumra építve megoldották bibliográfiai rekordok átvételét az OCLC, a Blackwells és a Library of Congress adatbázisából.

A Patrasi Egyetem szintén saját fejlesztésű integrált rendszert használ (Oracle), kölcsönzési állománygyarapítási és OPAC modullal.

Az automatizálás gyorsabb ütemű haladását a következő tényezők akadályozzák:

- nincs olyan forrás, amelyből a görög nyelvű anyag géppel olvasható bibliográfiai rekordjai átvethetők lennének;

- jóllehet a szabványosítás fontosságát elismerik, még egyetlen nemzetközi bibliográfiai adatcsere-formátum mellett sem kötelezték el magukat;

- nincs egységes politika a használandó szoftverek tekintetében, ami gátolja a bibliográfiai együttműködést;

- szükség lenne a könyvtárosok információ-technológiai továbbképzésére.

Jóllehet a görög könyvtárak a számítógépes könyvtári rendszerek kifejlesztésére helyezik a hangsúlyt, más irányú fejlesztés is tapasztalható, így megemlíthető a CD-ROM adatbázisok és az elektronikus posta – sajnos még igen csekély mértékű – elterjedése.

Összefoglalásként az mondható el, hogy bár Görögországban még hiányzik az az alapvető bibliográfiai infrastruktúra, amely Észak- és Nyugat-Európában már természetes, a nem egészen egy év alatt elért eredmények azt bizonyítják, hogy a görögök lelkesedése és leleményessége jelentős fejlődést eredményezhet.

(Novák István)

92/017

MOLNÁR, Imre – RÓZSA, György – TAMÁS, Pál: An approach to a computer-based information economy model = *Int.J.Inf.Lib.Res.* 2.vol. 1990. 3.no. 141-158.p. Bibliogr. 7 tétel.

Egy lehetséges számítógépes információgazdasági modell Magyarországon

Modellálás; Nemzeti tájékoztatási rendszer; Számítógépesítés; Tájékoztatási politika; Tudományos kutatás

A szerzők elméleti szempontból tárgyalják a tudományos kutatást támogatni hivatott információs rendszereket és szolgáltatásokat, a magyar tájékoztatási politika helyzetéből kiindulva. E közép-európai ország gyors változásai különösen

szükségessé teszik, hogy figyelmet fordítsunk az információs rendszerekre. A cikk ismerteti a problémák és a kapcsolódó rendszerek modellálásának fontosabb paramétereit, amit egy „modell modelljének” is nevezhetünk.

(Autoref.)

92/018

KALINOVÁ, Vlasta: Ako d'alej? = Čítateľ. 40.roč. 1991. 4.no. 128-129.p.

Szlovák könyvtárügy: hogyan tovább?

Könyvtárügy

Szlovákiában az önkormányzati törvény (369/1990.sz.) nyomán a városi és a községi könyvtárak az önkormányzatok fenntartásába és felügyeletébe kerültek. A járási könyvtárakat a Kulturális Minisztérium „kimentette” az önkormányzatok kezéből. Ám arra már nem volt (anyagi) ereje, hogy velük együtt a járási könyvtárak rendszereket továbbra is finanszírozza. Egyedül a járási könyvtárak módszertani tevékenységét tarthatta csak fenn, de ezt is igazgatási jellegű felhatalmazásai és szokásai nélkül.

Noha a városi és községi könyvtárak tömeges megszűnése nem következett be, ám e könyvtárak – az anyagi feltételek elégtelenségei miatt – visszaestek. Az erősebb könyvtárak vállalkozásokba kezdtek. Itt-ott – helytelenül – az alapszolgáltatásokat is térítéshez kötötték. A nagyobb baj azonban az, hogy a könyvtárosok többsége mereven elzárkózik mindenféle vállalkozás elől, s az önmegsegítés helyett „dotálási csodára” vár, ami nem fog bekövetkezni.

Az igazgatók sem állnak feladatuk magaslatán. Miközben egyre több könyvtáros (főként információs szakember) tapasztalja meg a munkanélküliség keserves voltát, még mindig akadnak könyvtárak, ahol túlfoglalkoztatottság, egyenlőtlenség, a rutinmunka él tovább. A vezetőknek mielőbb menedzserekké kellene válniuk.

A válsághelyzetben egyedüli segítségnek az együttműködés kínálkozik. S nem a régi, formális együttműködésre van szükség, hanem a tényleges motivációk alapján folyóra. Sokféle szintű (központi, regionális, helyi) együttműködésre kell törekedni.

A könyvtári munkában és a könyvtári munkával kapcsolatban egyaránt az emberi elemet kell középpontba helyezni (olvasói, kollegiális, hivatalos kapcsolatok).

(Futala Tibor)

92/019

FAHAD, M. Al Dosary – ABDURRAHMAN, H. Ek-
rish: The state of automation in selected libraries
and information centers in Saudi Arabia = Libri.
41.vol. 1991. 2.no. 109-120.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

A gépesítés állása Szaúd-Arábia egyes könyvtáraiban és tájékoztatási intézményeiben

Felmérés; Integrált gépi rendszer; Számítógépesítés

A számítástechnika egyre nagyobb szerepet játszik a fejlődő országok könyvtáraiban és tájékoztatási központjaiban. A szerzők egy kérdőíves felmérés, majd ezt követően személyes látogatások formájában tanulmányozták az automatizálás helyzetét néhány szaúd-arábiai könyvtárban, ill. tájékoztatási intézményben. A következő adatokat gyűjtötték ki: a használt számítógépes rendszer jellemzői, az egyes rendszerek használói, a végzett automatizált könyvtári funkciók és a fő technikai problémák. A feltárt problémák között kiemelkedő helyen szerepelt a koordináció és az együttműködés hiánya, a hardver/szoftver rendszerek „arabizálása” terén viszont jelentős előrehaladás történt.

(Autoref. alapján)

Lásd még 24, 50

Központi szolgáltatások

92/020

GATTERMANN, Günter: I „repositories” come elemento della pianificazione nazionale delle risorse nazionali. Aspetti del controllo bibliografico e del prestito = Boll.Inf. – Assoc.Ital.Bibl. 31.a. 1991. 1.no. 21-28.p.

A tárolókönyvtárak mint az országos dokumentumvagyonnal való tervszerű gazdálkodás elemei. Összefüggések a bibliográfiai számbavétellel és a könyvtárközi kölcsönzéssel. (Az 1989-es IFLA konferencián elhangzott előadás.)

Bibliográfiai számbavétel; Könyvtárközi kölcsönzés; Tároló könyvtár

A Német Szövetségi Köztársaság tudományos tanácsa (Wissenschaftsrat) 1986-os ajánlásaiban – melyeket 1988-ban a meglévő tudományos könyvtári katalógusok géppel olvasható formára konvertálásáról szóló követelt – megfogalmazta, hogy az egyes nagykönyvtárak épületbővítése helyett a tartományok állítsanak fel tárolókönyvtárakat. Ám mindössze Észak-Rajna-Wesztfália rendelkezik egy hétszázézeres kapacitású központi raktárral, és München közelében épült fel a Bajor Állami Könyvtár számára egy jelentős háttér-raktár, a többi tartomány a tervezeténél tart. Az ajánlások hangsúlyozzák a könyvtárközi kölcsönzés kiemelkedő fontosságát a tárolókönyvtári rendszerrel összefüggésben, mindez pedig a bibliográfiai számbavétel iránti igényekre is rámutat. A bibliográfiai számbavétel mind a tárolókönyvtárak országos rendszerét tekintve, mind az országos szintű állományépítési politika kialakítása szempontjából nélkülözhetetlen előfeltétel. Segíti az egyensúly megteremtését a helyi állománygyarapítás és a könyvtárközi kölcsönzési forgalom között, és lehetőséget nyújt a helyi döntések megalapozására az adott gyűjtemény nagyságát, a régi és használhatatlan anyagtól való „megszabadulás” módját illetően.

Az országos tárolókönyvtári rendszer megtervezésének, működtetésének számos megoldási módja van, ám ezek költség-haszon viszonyairól még keveset tudunk. Mindenesetre, az országos tárolókönyvtár-program egy másodlagos jelenség, ám az elsődlegesek: a könyvtermés, az információpiacot befolyásoló tényezők kívül esnek a könyvtárosok hatáskörén. Bár a tárolókönyvtárak létesítése csak tüneti kezelésnek látszik, bizonyos, hogy a tárolókönyvtárak országos rendszerének kiépüléséig vivő hosszú utat érdemes végigjárni.

(Mohor Jenő)

92/021

SCHULTZ, Ursula: MAB-Format der Deutschen Bibliothek: Wo stehen inhalts-erschliessende Daten und was kann man damit machen? = ABI-Tech. 11.Jg. 1991. 2.no. 87-99.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

A Deutsche Bibliothek MAB-formátuma. Hol található a tárgyi feltáró adatok és mire használhatók

Géppel olvasható katalógusadatok; Szolgáltatások; Tárgyi feltárás

A németországi központi katalogizálási szolgáltatások az angol és német tárgyi leírásokhoz a MAB formátum egyes elemeit használják fel. A regionális központi és a helyi online katalógusok (OPAC) felhasználhatják ezeket az adatokat – szükségleteiknek megfelelően alakíthatják is őket. A tárgyi leírásoknak a központi katalógusokban átfogóaknak és szabványosoknak kell lenniük. A helyi rendszerek számára történő központi katalogizálásnak meg kell teremteni a helyi katalógusokban való tárgyi hozzáférés hatékony alapjait. Ezért országos megállapodásokra kell törekedni a központi tárgyi indexelés jellemző adataira vonatkozóan: a publikáció kódjainak nyelve és típusa, alternatíva a Deutsche Bibliothek osztályozási rendszeréhez képest, az idegen nyelvű tárgyszavak fordítása, a bibliográfiai rekordok tárgyi leírással való kibővítése.

(Autoref.)

Lásd még 63, 76

Együttműködés

92/022

DÜNNINGER, Eberhard: Partnerschaft und hilfreiche Zusammenarbeit = Bibl.-Forum Bayern. 19.Jg. 1991. 1.no. 11-21.p.

Partneri viszony és segítő együttműködés Bajorország és az új tartományok könyvtárai között

Együttműködés -belföldi; Együttműködés -nemzetközi; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A hivatalos NDK politika ellenére, mely az elhatárolódásra és az információk korlátozására épült, már Németország újraegyesítése előtt szoros kapcsolat alakult ki több területen is Bajorország és az NDK könyvtárai között. Nagy arányú volt a könyvtárközi kölcsönzés (1989-ben a Bajor Állami Könyvtár 2000 dokumentumot küldött) és a kiadványcsere; a hivatalos korlátozás ellenére kialakult a szakmai együttműködés is. A fordulat után a segítőkész együttműködés számos formája terjedt el.

Közvetlenül a határok megnyitása után a határmenti városokban tömegesen jelentek meg az NDK-ból odautazó új olvasók. A tudományos könyvtárakban elsősorban a gazdasági, jogi, technikai és a számítógépes irodalom iránt; a közkönyvtárakban az utikönyvek, az NSZK politikai-társadalmi rendszeréről szóló könyvek és a korábban tiltott vagy hozzáférhetetlen szépirodalom iránt volt hatalmas érdeklődés. A könyvtárak fenntartói nagyvonalúan hozzájárultak a tömeges kölcsönzéshez.

Számos könyvtár között jött létre közvetlen partneri kapcsolat; pl. Erlangen és Jena városok társ kapcsolatba lépését a két egyetemi könyvtár kapcsolatfelvétele követte, a bayreuthi és a chemnitzi (Karl-Marx-Stadt), a müncheni és a lipcsei egyetemi könyvtárak szoros kapcsolatban állnak stb.

Bajorország sokat tett azért, hogy – a szövetségi művelődési minisztérium és a Volkswagen alapítvány adományán túl – anyagilag is támogassa az új tartományok könyvtári állományának felfrissítését. A bajor tudományos és művészeti minisztérium megbízásából az Erlangen-nürnbergi egyetemi könyvtár 250 ezer DM értékben juttatott el tanulmányi célokból nélkülözhetetlen könyveket, a Hanns-Seidel alapítvány megbízásából pedig a passzau egyetemi könyvtár 1,7 millió DM értékben válogatott tankönyveket és tudományos alapműveket az új tartományok egyetemi könyvtárainak.

Saját állományukból is nagy mennyiségben adtak át a bajor könyvtárak duplumpéldányokat, pl. a müncheni városi könyvtárak 10 ezer kötetet a lipcsei városi könyvtárnak, a regensburgi egyetemi könyvtár 1600 kötetet. Számos mikrofilmlapkatalógust is kaptak a volt NDK könyvtárai, pl. a

Bajor Szövetség katalógusát, a National Union Catalog-ot, a hannoveri Műszaki Információs Könyvtár katalógusát stb.

Tovább fejlődött hatalmas méreteket öltve a könyvtárközi kölcsönzés. A korábbi 2000 kötettel szemben 1990-ben több mint 6500 dokumentumot küldött a Bajor Állami Könyvtár a keleti tartományokba. A gyors lebonyolítás érdekében autót állítottak üzembe, mely hetente kétszer fordul Chemnitz és Bamberg valamint Bayreuth között; e helyek a lebonyolító központjai a 18 szárszói és a 23 bajorországi tudományos könyvtár közötti könyvtárközi kölcsönzésnek.

(Katsányi Sándor)

Jogi szabályozás

92/023

VYČICHLO, Jaroslav: Nekolik pohledů na práci veřejných knihoven aneb co nás tíží = Čtenář. 43.roč. 1991. 4.no. 112-115.p.

Néhány pillantás a nyilvános könyvtárakra, avagy: mi nehezíti a dolgunkat?

Jogszabály -könyvtárügyi; Közművelődési könyvtár

A Cseh Köztársaság önkormányzati törvénye (367/1990.Sb.sz.) lehetővé teszi, hogy a városok-községek kulturális intézményeket tartsanak fenn, sőt azt is, hogy közös intézmények fenntartására szerződjenek. Ez az utóbbi azért fontos, mert így – elvileg legalábbis – fenntartható a településközponti könyvtári ellátószervezet.

A járási könyvtárak a járási hivatalok hatáskörébe mentek át, miközben valamennyi könyvtár városi könyvtári funkciókat is gyakorol. Valószínűleg a városok majd saját könyvtárat akarnak fenntartani. Így e ponton illetékességi viták várhatók a járási hivatalok és az önkormányzatok között. A városi fenntartásba vétel pedig a településközponti ellátórendszert kezdené ki.

Ezen felül az új önkormányzati testületek tájékoztatatlansága is alááshatja a településközponti ellátórendszert, amelynek szakmai színvonala jóval magasabb lett a korábbi teljesen önálló kis-könyvtári rendszer biztosította színvonalnál. Min-

denesetre ezután gazdaságossági adatokkal is győzködni kell majd az önkormányzatokat az el-látórendszerek – most már önkéntes alapon való – fenntartására.

Mindenképpen új könyvtári törvényre volna szükség. Ez egyrészt az új „sarkalatos” jogszabályok bizonyos hiányosságait lenne hivatva kiküszöbölni (pl. könyvtárfenntartási kötelezettséget kimondani a lehetőség helyett), részint megőrizni a könyvtári ellátásban a rendszerelméletet (a módszertani gondozás rendszerét, a könyvtári könyvellátás rendszerét stb.). Az új törvény aztán magával hozza az alacsonyabb rendű jogszabályok korszerűsítésének szükségességét is, annál is inkább, mert a korábbi ilyen jogszabályok nem láthatták előre a mai viszonylatokat, s nem is tudnak nekik megfelelni.

(Futala Tibor)

92/024

KLAPITOVÁ, Veronika: Nefprofesionálni pracovnici v knižniciach = Čitateľ. 40.roč. 1991. 5.no. 172-173.p.

Tiszteletdíjasok a könyvtárakban

Jogszabály -könyvtárügyi; Könyvtáros -társadalmi munkás

A Szlovák Nemzeti Tanács 1990. évi 369. számú önkormányzati törvényével új helyzetbe került a területi közművelődési könyvtárügy. A megyei és a járási könyvtárak kulturális minisztériumi, a városiak és a falusiak pedig önkormányzati fenntartásba mentek át. A járási könyvtárak ellátó szerepe végleg megszűnt (korábban a falusi könyvtárak innen kapták a berendezést, az állományt, az előfizetett folyóiratokat, innen utalták ki a tiszteletdíjakat). Mindössze a járási könyvtárak módszertani tevékenysége maradt fenn, de ahhoz is új „filozófiát” kell kimunkálni (meggyőzés, tanácsadás, szerződéskötés bizonyos szolgáltatásokra – pl. az állománygyarapításra – a helyi önkormányzatokkal stb.).

Az a félelem ugyan nem igazolódott be, hogy az éppen működni kezdő és komoly anyagi nehézségekkel küzdő önkormányzatok majd tömegesen zárják be a falusi könyvtárakat, és elbocsátják tiszteletdíjas könyvtárosaikat, a helyzet mégis bizonytalan. Különösen az alkalmas (olva-

sócentrikus) személyek kiválasztása és alapfelkészítése-továbbképzése vált körülményesebbé. Igaz, hogy az 1977-ben kiadott továbbképzési koncepció és az 1989-ben megjelent kézikönyv szakmai követelményei ma sem avultak el lényegesen, csak hogy ezt a követelményrendszert manapság felettébb nehéz realizálni. Ezért a kiadványi munkát (központi és helyi szaksajtó, módszertani körlevelek) kell fokozni, és ösztönözni a tiszteletdíjasok önképzését. Egyebek mellett ez is indokolja a járási könyvtárak módszertani munkájának új „filozófiához” való juttatását.

Az iskolai és a szakszervezeti könyvtárakban ennél is képlékenyebb a tiszteletdíjas könyvtárosok helyzete.

(Futala Tibor)

Könyvtárosi hivatás

92/025

ROBERTS, Norman: A profession in crisis = Libr.Assoc.Rec. 93.vol. 1991. 7.no. 450-453.p.

Válságban a könyvtárosi hivatás

Könyvtárosi hivatás; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés

Számos hagyományos szakma kerül manapság válságba a technológiai fejlődés, új, versengő foglalkozási csoportok létrejötte, az egyes országok közötti gazdasági verseny kiéleződése következtében. A szakmai testületek általában a formális szakmai képzés és követelményrendszer, és a szakmai előírások megszigorításával, valamint – a környezet egyre erősebb szorítása hatására – más, rokon vagy korábban rivális szervezetekkel való szövetkezéssel, összeolvadással próbálják felvenni a harcot e kihívással szemben. A könyvtárosokat ismét fenyegeti a szakfeladatok leértékelése, a könyvtáros szak-képzettséghez kötött munkakörök csökkentése, a vezetői státuszok nem könyvtárosokkal való betöltése. Ez nemcsak a szakmai színvonalat ingatja meg, hanem a karrier-lehetőségeket is kedvezőtlenül befolyásolja. E helyzetet súlyosbítja, hogy az amúgy sem magasra értékelt szakma

képviselői is gyakran elhatárolják magukat a problémáktól, és néhányan maguk is megkérdőjelezzik a felsőfokú képzés szükségességét. Számos virágzó információs szakma alakult ki, amelyek a könyvtárosokéval átfedő készségekkel törnek előre, míg a könyvtárak és a bennük foglalkoztatott szakembergárda hanyatlak. Ezt úgy igyekeznek ellensúlyozni a könyvtáros egyesület, hogy tagjai közé fogadja a nem könyvtáros végzettségűeket, illetve a középkadereket is. A képzést is támogni szeretnék az információs, kommunikációs, üzleti stb. szakismeretek irányába, ami azt jelzi, hogy a könyvtárosok bizonytalannak jelen és jövőbeli szerepük megítélésében. Ez sem menti meg azonban minden esetben a könyvtárosképző intézményeket, viszont a szakmai identitás megrendülése miatt visszalépést jelent.

A könyvtáros szakma – a professzionalitás elutasításával – válságba került, amelyből úgy lehet kilábalni, ha az alapképzésben nem a könyvtáros iskolák fennmaradását szolgáló divatos „generalizált” képzést nyújtják, hanem a szakma hagyományos értékeit, anyagát adnák át. A következő lépés a kötelező továbbképzés bevezetése, amely a szakmai felkészültség újabb és újabb bizonyítását szolgálja. A könyvtáros egyesület feladata, hogy olyan szolgáltatási és ellátási normatívákat dolgozzon ki, amelyek a minőség fenntartását szolgálják a környezeti hatásokkal szemben.

(Orbán Éva)

92/026

REICH, Angelika: Bibliothek. Ein zufriedenstellender und erfüllender Arbeitsplatz = Z.Bibliothekswe.Bibliogr. 38.Jg. 1991. 3.no. 207-226.p. Bibliogr.

A könyvtár mint munkahely – megelégedettség és önmegvalósítás. Összefoglaló a legmagasabb besorolású könyvtárosok helyzetének felméréséről

Felmérés; Könyvtáros -felsőfokú; Könyvtárosi hivatal

A tudományos könyvtárosok szakmai helyzetével, azon belül elsősorban a nők helyzetének sajátosságaival foglalkozott az a felmérés, melyet

a Német Könyvtáros Szövetség munkacsoportja végzett 1989 őszén, kérdőíves formában, 671 válaszoló adataira támaszkodva.

A vizsgált szakmai csoport tagjai a „felsőbb könyvtári szolgálat” teljesítői, valamely (nem könyvtári) szakterületen szerzett és posztgraduális könyvtárosi diplomával rendelkeznek, túlnyomórészt tudományos és szakkönyvtárakban dolgoznak, nagy részük részlegvezetői vagy más vezetői beosztásban. Nagy többségük humán végzettséggel rendelkezik (77%), közülük legtöbben nyelv- és irodalom szakon végeztek (32,4%), az alkalmazott tudományos (mérnök, agronómus stb.) végzettséggel bírók aránya 22,3%, a természettudományos végzettségűeké 6%, matematikus/informatikus 4,5%.

A vizsgált szakmai csoport 3/4 részben férfiakból áll. A nők aránya az elmúlt évtizedekre visszatekintve igen lassan, de fokozatosan emelkedik. A vizsgált mintában szereplőknek 25,4%-a nő.

A tudományos könyvtárosok – a felmérést végzők némi meglepetésére – kifejezetten elégedettek munkahelyükkel. Többségük (61%) még nem változtatott munkahelyet. A változtatás motívumai közül a férfiakra inkább a magasabb jövedelem igénye, a nőkre inkább a privát okokból történő munkahelycsere jellemző. Szakmai tevékenységi körével a nagy többség elégedett (87%), sőt ezen belül 37% nagyon elégedett, hasonló módon elégedettek elért pozíciójukkal is (88%). Kitűzött szakmai célját – legalább is részben – 80% elérte. A nők között minden téren nagyobb valamivel az elégedetlenség aránya.

A vizsgáltak 62,6%-a vezető; a férfiak 67%-a, a nők 50%-a van ilyen beosztásban. A nem-vezető nők a férfiaknál jobban vágnak erre a pozícióra. Mi minden szükséges a vezetői funkcióhoz? A válaszolók szerint: készség a stressz és megterhelés elviselésére (95%), hajlam a szervezői munkára (87%), szaktudás (80%). A jelölt férfi mivelta a válaszolók 27%-a szerint jelent előnyt, a női mivelta 6% szerint.

Megkérdezték a könyvtárosokat: hajlandók lennének-e vállalni a család időszakos vagy tartós háttérbe szorítását szakmai előmenetelük érdekében? 52% nem vállalná, 41% nem szívesen, 7% vállalná. Lemondanának-e karrierjük érdekében a (további) gyerekekről? 60% nem mondana le, 17,5% nem szívesen, 22,5% igen. A meglepő az, hogy a nők sokkal nagyobb arányban vállalnák a családjukról, sőt a gyerekekről való lemondást.

dást is, mint a férfiak. A különös jelenségre magyarázatot találunk a családi állapotra vonatkozó adatokban (melyek talán az egész vizsgálat legmeglepőbb eredményei). A vizsgált csoportban a nőknek még a fele sem házas (a férfiaknál a házások aránya 80%!). Még meglepőbb, hogy a nők 80%-ának nincs gyermeke, mintegy 10% egy gyereket nevel, 10%-nak van két vagy több gyereke. (A férfiaknál a gyerektelenek aránya csak 20%, a két vagy több gyerekeseké pedig közel 60%). Úgy látszik, hogy míg a férfi kollégák a társadalmi átlagnak megfelelő családi körülmények között élnek, a könyvtáros nők valamilyen ok vagy okok miatt eltérnek ettől.

(Katsányi Sándor)

92/027

DETLEFSEN, Ellen Gay – OLSON, Josephine E. – FRIEZE, Irene Hanson: Women and librarians: still too far behind = Libr.J. 116.vol. 1991. 5.no. 36-42.p. Bibliogr.

Nők és könyvtárosok: még mindig nagy a lemaradás

Felmérés; Könyvtárosi hivatás; Női munkaerő

1986-ban egy három évvel azelőtti, az amerikai könyvtáros egyesületnek a könyvtárosnők helyzetével foglalkozó bizottsága (Committee on the Status of Women in Librarianship) által készített felmérés hatására a Pittsburgh-i Egyetem könyvtártudományi és informatikai iskolájának munkatársai maguk is elvégeztek egy hasonló vizsgálatot a diplomás könyvtárosnők helyzetéről.

A megkérdezett 964 személy 79%-a volt nő és 94%-a fehérbőrű, ami egybevág az ALA bizottság felmérésének eredményével (75 és 94%). A megkérdezettek átlagéletkora 37 év volt, a nők 57%-a, a férfiak 59%-a volt házas. A teljes munkaidőben dolgozó diplomás könyvtárosnőknek azonban csak 49%-a volt férjnél, és 38%-ának volt gyermeke, míg ugyanebben a kategóriában a férfiak 63%-a volt nős, és 44%-uk volt családapa. Mint ahogy egy megkérdezett könyvtárosnő le is írta, álláskeresés közben mindenhol azt tapasztalta, hogy a munkaadók családostól nem szívesen alkalmaznak teljes munkaidőben.

A közel ezer résztvevő közül a férfiak többen szereztek magasabb fokozatot, akár több tudó-

mányterületen is. A könyvtáros végzettségűek 67%-a dolgozott a diploma megszerzése után könyvtárban, 10%-uk nem volt állásban (főleg kisgyermekes anyukák), 23% pedig nem könyvtárosként kereste kenyerét.

A férfiak a nőkhöz képest sokkal nagyobb arányban töltöttek be vezető pozíciókat. 16%-uk volt például könyvtárigazgató, míg a nőknek csak 7%-a töltött be ilyen posztot.

A nők közül többen voltak kénytelenek megszakítani pályájukat már a diploma megszerzése utáni első évben. Kb. 35%-uk nem volt állásban, vagy csak részidős munkakört tölthetett be. A férfiaknak csak 20%-a nem talált munkát az első évben. A nők közül többen hivatkoztak családi okokra is.

Mindkét tanulmányból világosan kitűnik, hogy a könyvtárosnők rosszabbul keresnek, mint a férfiak – kb. 12%-kal kevesebb a fizetésük. De a férfiak sem keresnek túlzottan jól. Azok közül, akik végül más foglalkozást választottak, a legtöbben anyagi okokra hivatkoznak. Egyikük szerint egy diploma nélküli kezdő számítógép programozót sokkal jobban fizetnek, mint egy felsőfokú végzettséggel bíró könyvtárost. A különbség valóban feltűnő: 1985-ben egy könyvtáros átlag évi 25 200 dollárt, egy könyvtárosnő 22 200 dollárt keresett. Ugyanakkor a pályaelhagyók fizetése átlag 41 000, illetve 27 800 dollár volt.

Nem csoda, hogy a könyvtárosnők a legkevesébe sincsenek megelégedve fizetésükkel és előremenetelükkel. Hogy mért maradnak mégis ezen a pályán? Legtöbben azt válaszolták, hogy mindegy, hogy az ember mit csinál, az a fő, hogy jól csinálja. Sokan közülük azt hozták fel magyarázatul, hogy szeretnek az emberekkel foglalkozni, segíteni nekik. A harmadik ok, hogy nem egyszerűen csak dolgozni akarnak, hanem hivatásra van szükségük, amit megtalálnak a könyvtárban.

Összehasonlítás céljából a felmérést elvégezték a Master of Business Administration végzettségűek között is. Itt kisebb volt a nők aránya, a könyvtárosnők 79%-ával szemben csak 31%, az átlagéletkor pedig alacsonyabb – 32 év. A férfiak közül többen voltak házasok és családapák, a teljes munkaidőben dolgozó nők közül azonban kevesebbeknek volt férje és gyereke, mint a teljes foglalkoztatottságú könyvtárosnőknek. Ez valószínűleg abból adódik, hogy az üzleti világban, ahol a férfiaké a domináns szerep, a nőknek nagyobb áldozatokat kell hozniuk érvényesülésük érdekében családi életük rovására.

Az üzleti életben majdnem ugyanannyian nem tudtak elhelyezkedni az első évben, mint a könyvtárosok a maguk területén, viszont sokkal kevesebben dolgoztak életükben valaha is rész-munkaidőben (a nőknél 14% szemben a 38%-kal, a férfiaknál 7% szemben a 22%-kal). A fizetésük pedig átlagosan kétszerese volt a könyvtárosokénak, habár a nők itt is kb. 3000 dollárral kevesebbet kerestek férfi kollégáiknál. Fizetésükkel azonban így is sokkal elégedettebbek mint a könyvtárosnők.

Az üzleti életben tevékenykedő diplomások a foglalkozásukkal kapcsolatos prioritásokról hasonlóképpen nyilatkoztak, mint a könyvtárosok, de náluk fontosabb volt a jó kereseti lehetőség és a pályán való érvényesülés szempontja, és kevésbé hangsúlyos az embereknek nyújtott segítség.

A pittsburghi felmérés a könyvtárosnők helyzetét illetően nem tárt fel meglepő változásokat a három évvel azelőtti ALA felméréshez képest. A legfájóbb pont az alacsony fizetés, mely még mindig alacsonyabb, mint a férfi kollégáké, és messze mögötte marad az üzleti életben dolgozóknak. Ez az oka annak is, hogy nagyon sokan elhagyják a pályát.

(Fazokas Eszter)

92/028

Synopsis of the Inter-Association Task Force Report on Image = Spec.Lib. 82.vol. 1991. 2.no. 134-137.p.

A könyvtáros képe önmaga és a külső szemlélők szemében: egy munkacsoport beszámolója a felmérésről

Könyvtárosi hivatás; Közvéleménykutatás

Az amerikai szakkönyvtáros egyesület (Special Library Association, SLA) kezdeményezésére több könyvtáros egyesület bevonásával (American Association for Information Science, American Association for Law Libraries, American Association for School Librarians, American Library Association, Art Libraries Society, Association of College and Research Libraries, Canadian Library Association, Medical Library Association) létrehoztak egy egyesületközi munkacsoportot

(Inter-Association Task Force), amelyet 1990-ben az SLA megbízott egy, a könyvtárosok-információs szakemberek társadalom-beli képének felmérésére és értékelésére irányuló kutatással. A cikk a kutatás jelentésének vázlatát közli. A munkacsoport a kutatás célját a következőkben határozta meg:

- annak biztos alapú megismerése, hogy a társadalom hogyan látja a könyvtárosokat, és mennyire ismeri azok munkáját;

- az eredményként kapott vélemények tudatosítása a szakmával;

- megbízható adatok gyűjtése ahhoz, hogy lépéseket lehessen tenni a hamis, sztereotip könyvtároskép eloszlására, és ennek egy tényleges, érvényes képpel való kicserélésére;

- a könyvtárosok/információs szakemberek fontosságának alátámasztása és értékeiknek megfelelő tudatosítása a társadalomban.

Két kérdőívet szerkesztettek, melyek közül az egyiket a társadalom bizonyos csoportjait képviselő személyeknek küldték ki (helyi kormányzati vezetők, vállalatvezetők, kormányzati, felsőoktatási tisztségviselők, a tömegkommunikációs eszközök által bemutatott darabok írói, rendezői, producerei, hírszerkesztők), a másikat pedig a szakma képviselői, azaz a résztvevő egyesületek tagjai kapták. 7679 kérdőívet küldtek szét, a válaszolási arány 23 százalékos volt. A továbbiakban néhány pontban összefoglaljuk a társadalom (1) és a könyvtárosok (2) véleményét.

1. A legtöbben pozitív tapasztalatokról számoltak be. 96% szerint a könyvtárosok egyetemi diplomával rendelkeznek, s csak 3% szerint középiskolaival. A legfontosabb jártasságuknak a kommunikációs készséget tekintették, majd a kutatási és a „személyközi” képességek következtek, s csak ezután a szaktudás. Jóllehet munkájukat a legtöbben pontosnak, megbízhatónak és értékesnek minősítették, információs szükségleteik kielégítésére irányuló segítségért elsősorban kollégákhoz fordulnak, s csak ezután a könyvtárosokhoz.

2. A könyvtárosok is pozitív véleménnyel voltak saját magukról, 80%-uk érdekesnek, kihívónak találta a munkáját, munkakörével elégedett volt. Legtöbbjük kreatívnek, újító természetűnek és technikailag képzettnek, sőt, több, mint kétharmaduk vezetésre is alkalmasnak tartotta magát. 34% úgy vélekedett, hogy a vezetés megfelelően megbecsüli munkáját, azonban azzal a kijelentéssel, hogy „a fizetésem megfelel a mun-

káltatómnak nyújtott értékemnek”, kb. 50% nem értett egyet.

(Novák István)

92/029

ŻMIGRODZKI, Zbigniew: Kodeks etyki zawodowej polskiego bibliotekarza. Tezy projektu wstepnego = Bibliotekarz. 1991. 4.no. 2-3.p.

A lengyel könyvtáros szakmai etikai kódexe. Az előtér tézisei

Könyvtáresetika

A tézisek első csoportjában a „szakma negatív infrastruktúrájával” kapcsolatosak szerepelnek. Nevezetesen: a munkamorál színvonalának csökkenése, a személyes műveltség hiánya, amorális nézetek és magatartások a társadalommal szemben, rossz kiválasztás a vezetői posztokra, a politika és a közélet érdektelensége a könyvek, tudományos információk és a könyvtárak vonatkozásában, az állami könyvtárpolitika hiánya, elhanyagolt munkaszervezés, a munkatársak kezelésének hibái, a könyvtáros szakma presztízsének csökkenése.

A „könyvtáros etikai kötelezettségei” c. fejezetben előbb az általános társadalmi kötelezettségekről szóló tézisek szerepelnek. Ezek: az olvasás szabadságának és a hozzáférés szabadságának védelme, könyv-, információ- és könyvtárpropaganda, igazodás a közönség információszükségleteihez, részvétel a kulturális és tudománypolitika megvalósításában. Az olvasóval-felhasználóval kapcsolatos kötelezettségek közé az olvasó „üdvének” elsődlegessége, az olvasó személyiségének ismerete, az aktív szívettség és szolgálatkészség, az olvasók egyenjóság, a teljes kiszolgálásra törekvés, az olvasó olvasmányaival és személyi adataival kapcsolatos titoktartás tartozik. A könyvtárral szembeni kötelezettségek: az állomány és felszerelések-bereendezések védelme, a könyvtári image-ért való felelősség, a rendeltetészerű működés és együttműködés biztosítása, a szakmai ismeretek továbbfejlesztésének parancsa. A kollégákkal és a rokonszakmák művelőivel kialakított kapcsolatokban fegyelmezettnek, kollegiálisnak, felelősségteljesnek, kritikátűrőnek, konfliktusfeloldónak kell lenni, beleértve ebbe más könyvtárak, a mú-

zeumok és levéltárak munkatársaival kialakított viszonyt is.

Ezeket az etikai normákat a képzésben, a továbbképzésben, a módszertani munkában, az igazgatásban, a munkaszervezésben, az együttműködésben, a társadalmi környezettel kiépített kapcsolatokban és az olvasószolgálati munkában egyaránt propagálni kell, illetve érvényt kell szerezni nekik.

(Futala Tibor)

Lásd még 34

Oktatás és továbbképzés

92/030

PARIS, Marion – WHITE, Herbert S. – STIEG, Margaret F. [et al.]: Perspectives on the elimination of graduate programs in library and information studies: a symposium = Libr.Q. 61.vol. 1991. 3.no. 259-292.p.

Miért szüntetik meg egyre több amerikai egyetemen a felsőfokú könyvtáros- és dokumentálóképzést? (Szimpózium, hat rövid tanulmány.)

Dokumentálóképzés -felsőfokú; Felsőoktatási intézmény; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtárosképző, dokumentálóképző intézmény

A szimpózium Marion Paris, Herbert S.White, Margaret F.Stieg, Daniel D.Barron, Kathleen M.Heim, J.Keith Ostertag és Jeffrey Katzer gondolatait, javaslatait és elemzéseit tartalmazza az amerikai könyvtáros iskolák megszüntetésével kapcsolatosan. 1978 óta 14 posztgraduális könyvtárosképző programot szüntettek meg a fenntartó intézmények az Egyesült Államokban, közöttük néhányat a legrégebbi, legszínvonalasabb és legnevesebb iskolák közül is. Sajnos néhány hírszerű közlésen, informális szóbeszédén és spekuláción kívül ezt a fontos szakmai kérdést szisztematikusan nem tárgyalták, kivételnek mindössze Marion Paris doktori disszertációja mondható. Ez a szimpózium végre kimerítően foglalkozik ezzel a már régóta esedékes témával, amelynek helyes értelmezése életbevágó az

amerikai posztgraduális könyvtárosképzés életben maradásához. Ha a jelen tanulmányoknak sikerül előmozdítaniuk a probléma továbbgondolását és az érvekkel alátámasztott párbeszédet, akkor már elérte célját.

(Autoref.)

92/031

MAUCH, Bertold: Die bibliothekarische Ausbildung in Deutschland. Probleme, Entwicklungen, Tendenzen = Buch Bibl. 43.Jg. 1991. 5.no. 426-434.p.

Res. angol nyelven

Könyvtárosképzés Németországban. Problémák, fejlemények, tendenciák

Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés

1. *Az intézmények.* – Az egyesített Németországban a könyvtárosképzésnek 14 jelentős központja van, a legnagyobbak (400-650 hallgatóval) a kölni, a stuttgarti és a hamburgi főiskolai szintű könyvtárosképző intézmények. A 14 nagyobb intézmény közül 4 a volt NDK területén működik; közülük a Humboldt Egyetemhez csatolt szakiskola megszüntetéséről már határozat született; a sonderhauseni (Tübingia) központ, megváltoztatva szakmunkásképző szintjét, az asszisztensképzés elméleti oktatási bázisa lesz a keleti országrészek számára; a két lipcsei szakiskola főiskolai szinten működik tovább, nyitott kérdés, hogy egységes főiskolaként vagy valamelyik lipcsei főiskola részeként. A Humboldt Egyetem könyvtárosképző tanszékének fennmaradása fontos lenne, mert a kölni tanszék megszüntével ez maradt Németország egyetlen egyetemi tanszékként működő könyvtárosképző intézménye.

2. *A politikai változások következményei.* Az Európai Közösség keretében tervezett és 1993-ban életbelépő nyitott munkaerőpiac, illetve az erre való felkészülés új helyzetet teremtett. Kérdéssé válik a könyvtárosok hivatalnoki státusza, ui. az EK-ban az a tendencia, hogy a hivatalnoki státusz csak a legszűkebb igazgatási-vezetési rétegre terjedhet ki, de nem érinti pl. a tanárokat – és nem érinti ennek megfelelően a

könyvtárosokat sem. Ugyancsak új helyzetet eredményez az a tény, hogy az EK 1988-as minisztertanácsi döntése alapján csak azt a képzettséget lehet európai hatállyal felsőoktatásnak elfogadni, amely legalább három év *elméleti* képzésen alapul. (A képző intézményeken kívül történő gyakorlatok idejét nem veszik figyelembe.) Ezért a német kultuszminisztérium 1989-ben kerettörvényben mondta ki a főiskolai képzés 8 szemeszteressé való átalakítását.

3. *A keretekkel együtt a képzési szerkezetnek is meg kell változnia.* – A német diplomás könyvtárosképzés időtartama három év volt ugyan, de hosszú és a képző intézményen kívüli gyakorlatot is tartalmazott, ezért az új európai norma nem fogadja el felsőfokú végzettségnek. Módosítani kell a tanulmányi időt: a jövőben 6 elméleti és 1 vagy 2 gyakorlati szemeszterből fog állni. Az elméleti képzés ideje ezzel mintegy 50%-kal nő, ami nem jelenti azt, hogy az óraszámokat is hasonlóan növelni kell: lehetőség nyílik majd a munka elmélyítésére egyéni és kiscsoportos formában, és a felvehető tantárgyak számának növelésére.

Felmerült az asszisztensképzés időtartamának kiterjesztése is. A szükséges könyvtári ismeretek elsajátítására azonban két év is elégséges. A javaslatot tevők levéltárosi ismeretekkel kívánják az asszisztensképzést bővíteni, ez azonban indokolatlan.

Az NSZK könyvtárosképzési rendszere az egyes képzettségi szintek közé nehezen átléphető határt állít. (A szakmai karrier egyetlen útja: a diplomás könyvtárosok a közkönyvtárakban vezető pozíciókat szerezhetnek.) Az egyes szintek (asszisztensek, diplomás könyvtárosok és a „felsőbb könyvtári szolgálat” szintje) közötti átmenet lehetőségének megteremtése érdekében be kellene vezetni a levelező képzést. Ez a forma az NDK-ban jól bevált, sajnálatos, hogy a mai Németországban nem foglalkoznak a gondolatával. A levelező képzés nem a szocializmus vívmánya, nem szabad pusztán azért semmibe venni, mert az NDK-ban terjedt el.

4. *A tananyag változásai.* – Súlypontok:
- A könyvtárügy változásaihoz való igazodás. Ez az új tartományokban radikális változást jelent, a régiekben csak kis lépéseket követel.
- A számítógép könyvtári alkalmazása. Ez az oktatók és a hallgatók készségén kívül a legújabb géptípusok és a hozzájuk tartozó szoftverek meglétét is feltételezi.

- A könyvtárak szociális munkája. Az egyesült Németországban gyorsan növekvő szociális feszültség ezt sürgetően megköveteli.

A szabad munkaerőpiac megnyitása után (1993) már nem csak a gyakorlati szemeszterek külföldön történő végzését kell lehetővé tenni, számolva ennek tanulmányi-tantervi vonatkozásaival is (jelenleg Nagy-Britanniában és Franciaországban végezhető gyakorlati év), hanem szóba kerülhet bizonyos elméleti ismeretanyag külföldi könyvtárosképző intézményekben való elsajátítása is.

5. *A tantervek sokfélesége megmarad.* – Az asszisztensképzés és a felsőbb könyvtári szolgálatra történő egyetemi szintű posztgraduális képzés egységességével szemben a diplomás-könyvtáros képzést a sokféleség jellemzi. Ennek fő oka a főiskolák autonómiája. Bár e tarkaságnak súlyos hátrányai is vannak, lényeges módosulásra nem számíthatunk. Látnunk kell azonban a sokféleség előnyeit is; újabban ezek közé tartozik a főiskolák versengése a hallgatókért, ez pedig kedvez a könyvtárosképzésnek.

(Katsányi Sándor)

92/032

WERNER, Rosemarie: Erneuerung der Bibliothekar- und Dokumentarusbildung in Berlin = Bibliotheksdienst. 25.Jg. 1991. 5.no. 671-688.p.

A berlini könyvtáros- és dokumentálóképzés megújulása. Az egykori „Fachschule” átalakítására vonatkozó elképzelések

Dokumentálóképzés -felsőfokú; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Tanterv, óraterv

Hogyan lehet a volt NDK könyvtárosképzési rendszerét – megőrizve időtálló értékeit – az NSZK rendszeréhez igazítani? A könyvtárügy egészének átszervezésére a szövetségi tudományos és oktatási minisztérium által felkért munkacsoport nyújtott be javaslatot „Ajánlások az új tartományok könyvtárügyére” címmel (Bonn, 1990. szept.); a munkacsoporton belül albizottság foglalkozott a személyzeti és képzési kérdésekkel. Munkájuk nyomán az „Ajánlások” azt javasolják, hogy mind Berlinben, mind Lipcsében maradjanak meg a hagyományos képzési helyek, de a jelenlegi szakiskolai képzést ala-

kítsák át egyetemi szintűvé, az Európai Közösség normáinak megfelelően.

Az egykori berlini szakiskola 1990 októberétől a Humboldt Egyetem Könyvtártudományi és Informatikai Intézetének részlegeként működik, feladata a tudományos könyvtárak részére könyvtárosok és információs szakemberek képzése Berlin és a környező tartományok részére. Az elvi kérdések eldöntése után azonban a tartományi kormányzat 1990 decemberében váratlanul az intézmény megszüntetésére hozott határozatot, úgy, hogy a végző évfolyamokkal párhuzamosan csökkenteni fogják a képzési potenciált is. Az intézmény oktatói e határozat ellenére – bízva a jövőben – kidolgozták és megvitatás céljára közzétették új képzési koncepciójukat.

A tervezett képzés 8 szemeszterből áll: 3 szemeszter az alapstúdium (ebből fél szemeszter gyakorlat), 4 szemeszter a főstúdium (ebből 1 szemeszter szakmai gyakorlat, 1-2 hónap speciális gyakorlat, az utolsó szemeszter pedig a diplomamunka előkészítését szolgálja).

Az alapstúdium keretében mindkét szakirányultság (könyvtárosok és információs szakemberek) hallgatói zömmel azonos tárgyakat hallgatnak, majd a 3. szemeszter végén diploma-elővizsgát tesznek. A főstúdiumban a két irányultság tárgyai eltérnek egymástól.

A tananyag felépítését és arányait érzékelteti a kötelező tárgyak alábbi felsorolása. A tantárgyak melletti számok a könyvtárosok, ill. az információs szakemberek részére kötelező órákat mutatják. A felsorolásban nem szerepelnek sem a kötelezően, sem a fakultatívan választható órák.

Tantárgyak: Idegen nyelvek (240 – 240 óra); Matematika (60 – 90); Számítógépes adatfeldolgozás (180 – 180); Kommunikációs technikák (60 – 120); Tudományelmélet – tudományismeret (120 – 120); Tömegtájékoztató (30 – 30); Információs források (30 – 60); Könyv- és könyvtártörténet (105 – 0); A könyvtár és a tájékoztatásügy alapjai (120 – 165); Bibliográfia (210 – 60); Az információkeresés és közvetítés alapjai (0 – 280); Az információ szociológiája és pszichológiája (0 – 60); Katalóguselmélet, formális feltárás, online-katalógus (240 – 150); Tartalmi feltárás (90 – 120); Állomány (90 – 0); Könyvtárhasználat, állományközvetítés (105 – 0); Általános és könyvtári üzemtan (60 – 30); Jog és igazgatás (60 – 60); Projekt-munka (90 – 90).

(Katsányi Sándor)

92/033

KIMLIČKA, Štefan: Zmeny vo vysokoškolskom štúdiu = Čitateľ. 40.roč. 1991. 5.no. 168-169.p.

Változások az egyetemi könyvtárosképzésben

Könyvtárosképzés -felsőfokú

A pozsonyi Komensky Egyetemen folyó könyvtárosképzés számos változást élt meg. Közöttük voltak kedvezőek (a szakmai ismeretek fejlődéséből következők) és kedvezőtlenek (gyakori szervezeti átrendezések, ideológiai tanterv- „parancsok” stb.).

Pillanatnyilag a felsőoktatási reform követelményeihez és a bakkaleureátusi-magiszteri-doktori stúdiumok hármasságának kialakulásához kell a képzést hozzáigazítani. A nem teljesen végleges koncepció a következőket tartalmazza:

1. A bakkaleurátusi stúdium bevezetésének időpontja bizonytalan, ui. egyfelől e szint képzési koncepciója általában is képlékeny, másfelől pedig az országban van középfokú könyvtárosképzés.

2. A tanszéken a képzés gerincét a magiszteri stúdium teszi majd ki. A kétszakos változat (a másik szak idegen nyelvi lesz) öt évig tart majd, az egyszakos (ráfejelős) változat pedig két évig.

3. Az egyszakos változatra való felvétel követelménye érettségi bizonyítvány és két idegen nyelv aktív ismerete.

4. Mind az egy-, mind a kétszakos változat diplomamunkával és államvizsgálóval fejeződik be. A végzetek címe: könyvtári és tudományos információs magiszter.

5. Megszűnik a két képzési irány (könyvtári-információs, tudományos információs), a képzés átfogó, azaz a könyvtári és az információs ismereteket egyaránt tartalmazó törzsanyaga egységes lesz. A hallgatók érdeklődése szerinti differenciálódásra speciálkollégiumok szolgálnak majd.

6. A doktori stúdiumok (ezek váltják fel az aspiránsképzést) megkezdésével a tanszék egyelőre kivár (az ok itt is a képlékenységgel).

7. Ezen felül – megrendelésre – lesznek olyan képzési formák is, amelyek a más felsőoktatási szakokon végzeteket juttatják majd könyvtárosi-tudományos információs magiszteri diplomához.

(Futala Tibor)

92/034

AMAT, Nuria: El documentalista: un científico de científicos = Rev.Esp.Doc.Cient. 14.vol. 1991. 2.no. 179-186.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

Az informatikus, a tudósok tudósa

Dokumentáló -felsőfokú; Könyvtárosi hivatás; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés

Az információs szakemberek képzésénél két tényezőt kell figyelembe venni: az információkeresési és -terjesztési technikát, valamint az ezek színvonalát javító tudományos módszereket. Az információs szakember ma már nem egyszerűen közvetítő a szakirodalom és a tudomány emberei között, hanem az információhasználók kollégájává vált, s ezt a tényt a könyvtárosképző intézményeknek messzemenően figyelembe kell venniük. Az információs szakember nem egyszerű szemlélője a tudományos ismereteknek, hanem a tudomány szervezetének aktív és fontos szereplője. A képzési programok, tantervek humán orientációját felváltja a természettudományos ismeretek alapvető fontossága. Az információtudományban (és a tudományos információban) alkalmazott technológia elsődleges feladata, hogy a szakembereket felszabadítsa a rutinmunka alól. (Autoref. alapján)

Lásd még 25

Szabványok, normatívák

92/035

BEAUDIQUEZ, Marcelle: Nuove tecniche, nuova normalizzazione = Boll.Inf. – Assoc.Ital.Bibl. 31.a. 1991. 1.no. 29-37.p.

Új technikák, új szabványosítás. (Az 1. európai könyvtárhálózatossítási és automatizálási konferencián – Brüsszel, 1990. máj. 9-11. – elhangzott előadás.)

Formátum -gépi; Szabvány -könyvtári

A szabványok és a formátumok jövője nincs elválaszthatatlanul összekötve, ugyanis a formátum csak eszköz, amely a technikai fejlődéssel együtt módosul. Minél intelligensebbek a gépek (és a rendszerek), minél inkább képesek az adatok felismerésére, annál kevésbé kell a formátumoknak strukturáltaknak lenniük. A szabványosítás ezzel szemben egy elméleti kutató tevékenység logikus eredménye, s a szabványok a közös munka által felvetett szinte minden kérdésre adott gyakorlati megoldást tartalmazzák.

A szabványosítás, éppúgy, mint az együttműködés, mind országos, mind nemzetközi szinten önkéntes tevékenység. Megvalósulása gyakran lassú és nehézkes, sokszor ütközik gyorsabb, könnyebb egyedi megoldásokkal, ezek alkalmazása azonban az együttműködésből való kizáródás veszélyével jár. A szabványosítás új irányait befolyásolja, hogy míg az információt nyomtatott dokumentumok tartalmazták, leírásuk szabványosítása a dokumentációs intézmények ügye volt, amióta viszont az információhordozók rendkívül különbözőkké váltak, a hordozókból eredeztetett szabványok inkább az előállítókat érintik: a könyvtáraknak ott kell érdekeiket érvényesíteni. Következtetésként elmondható, hogy a szabványok garantálják a közös tevékenység lehetőségét, és Európa már megalkotta szabványosítási szervezeteit. A könyvtáraknak be kell bizonyítaniuk, hogy élni tudnak az ezek által nyújtott, már a jövőt alakító lehetőségeikkel.

(Mohor Jenő)

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Általános kérdések

92/036

Alternative libraries = Wilson Libr.Bull. 65.vol. 1991. 8.no. 27-49.p.

Alternatív könyvtárak. (Tematikus szám, 10 közlemény.)

Jövő könyvtára; Könyvtárpolitika; Közművelődési könyvtár

1991 április elsején a Molesworth Institute (Storrs, Connecticut) szimpóziumot rendezett ún. „alternatív könyvtárak”-ról – ennek dolgozatait adja közre a *Wilson Library Bulletin* jelen száma. A szimpózium arra kereste a választ, hogy merre tartanak a mai könyvtárak. A célt egy szokatlan módszerrel próbálta meg elérni: a felkért neves szerzőket arra kérték, hogy ismertessék: hogyan néznének ki a könyvtárak, ha más típusú intézmények (pl. áruházak) mintájára fejlődtek volna. A témát az hozta felszínre, hogy a mai könyvtári sajtó tele van egymással ellentmondó elképzelésekkel a jövő könyvtárát illetően. Az elképzelt könyvtárak ábrázolására két alapvető módszer alakult ki: a szerzők új szervezeti mintákat, illetve elképzelt „forgatókönyveket” adnak közre. A jelen szimpózium résztvevőitől is ezen módszerek követését kérték. Az eredmény – ha nem is jár konkrét tanulságokkal – garantálja, hogy az olvasók jól szórakozzanak.

Nemzeti könyvtárak

92/037

COMAN, Ruth: St Pancras: a focus for change at the British Library = *Aslib Proc.* 43.vol. 1991. 4.no. 143-151.p.

Az új épületbe való költözés megszervezése – döntő fordulat a British Library életében

Költözés; Munkaszervezés; Nemzeti könyvtár; Szakértő; Tervezés

A British Library a nyugati világ legnagyobb könyvtárainak egyike, számos régi és nagy hagyományú gyűjteményből alakult 17 évvel ezelőtt, így több, ma is jelentősen növekvő gyűjteménye van előregedett épületekben, külső raktárakban, állapotuk romlását gyorsító körülmények között. A szétszórtság költségessé és nehézkesé teszi a színvonalas szolgáltatást. Sok évvel ezelőtt született meg a terv a londoni referenz gyűjtemény egy helyre telepítésére, a London